

NATUURBRANDPREVENTIEPLAN

Handreiking voor terreinbeheerders

HANDREIKING

Inhoudsopgave

1.	Inleiding.....	3
2.	Vorbereiding.....	4
3.	Wie neemt deel vanuit de terreinbeheerder(s)	6
4.	Gelijkwaardigheid	6
5.	Gedragbeïnvloeding.....	7
6.	Adequate respons.....	7
7.	Toegankelijkheid en breikbaarheid	8
8.	Bluswatervoorzieningen	10
9.	Terreinbeheermaatregelen	12
10.	Afspraken over aanpak repressie	14
11.	Woordvoering en communicatie	15
12.	Financiën.....	16
13.	Documentatie.....	17

Samenstelling

Landelijke werkgroep natuurbranden van VBNE & Unie van Bosgroepen

Versie

Juli 2025

1. Inleiding

Het praktijkadvies '[Risicobeheersing en bestrijding van natuurbranden](#)' van VBNE biedt een stappenplan voor het verkleinen van het risico op een onbeheersbare natuurbrand in je terrein. Een belangrijke stap na het verzamelen van informatie en het inzichtelijk maken van je doelen, is het ontwikkelen van een natuurbrandpreventieplan. Dit wordt ook wel de planvorming genoemd in het proces van voorbereiding, bestrijden en nazorg van natuurbranden. Het opstellen van de preventieplannen gebeurt veelal in een samenwerking van terreinbeheerders, veiligheidsregio('s), gemeenten en provincie. Meestal is een gemeente of provincie de trekker van het preventieplan vanwege de bestuurlijke verantwoordelijkheid. Dit kan ook de veiligheidsregio zijn namens de betrokken gemeente(n). Het gebied waar het preventieplan voor gemaakt wordt, heeft vaak meerdere terreineigenaren. Dan is een trekker als de provincie of een veiligheidsregio ook logischer, omdat die te maken heeft met het gehele gebied. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de veiligheid (het bevoegd gezag), maar het gebied kan weer in meerdere gemeenten liggen. Soms is de grootste gemeente de trekker. Je ziet hier al een aspect van de complexiteit van het dossier natuurbranden: de gebieden, en branden trouwens ook, houden zich niet aan administratieve grenzen. Waterschappen, (recreatie)ondernemers en infrastructuurbeheerders, zoals Rijkswaterstaat, ProRail, KPN en Tennet, hebben ook een rol, maar zijn niet altijd (direct) betrokken.

Onderdelen van een natuurbrandpreventieplan

Omdat elk gebied uniek is qua landschap (bos, heide, veengebied, duinen, grasland), qua gebruikers en inrichting (bebouwing, infrastructuur, recreatie) en de daaruit voortvloeiende risico's, wordt er per gebied (logische eenheid) een preventieplan gemaakt. Dit is een gebiedsgerichte aanpak. Er wordt gewerkt met dezelfde tools om risico's in beeld te brengen en het plan vorm te geven. Maar elk plan krijgt een eigen inhoud gericht op het specifieke gebied waar het voor gemaakt is.

De meeste natuurbrandpreventieplannen bevatten in ieder geval de volgende onderdelen:

- Een beschrijving van het gebied en de betrokken partners, inclusief een inventarisatie van de verschillende belangen
- Een inventarisatie van de risico's om en in het gebied
- Een afweging van geïnventariseerde risico's en belangen
- Een beschrijving van maatregelen om en in het gebied om risico's te mitigeren
- Een uitvoeringsagenda, inclusief begroting en financiering
- Afspraken over periodieke schouw en aanpassing van de uitvoeringsagenda als dat nodig blijkt
- Afspraken over actualisatie van het natuurbrandpreventieplan na looptijd
- Een operationele kaart
- Afspraken over de aanpak van brandbestrijding
- Afspraken over gezamenlijk oefenen
- Aanvullende onderdelen/onderwerpen, afhankelijk van de kenmerken van het gebied.

Gebruikte termen

Toelichting op een aantal gebruikte termen in dit document:

- In dit document wordt de term *natuurbrandpreventieplan* gehanteerd, dezelfde term als VBNE op haar website en in het praktijkadvies '[Risicobeheersing en bestrijding van natuurbranden](#)' gebruikt. In de praktijk worden ook andere termen gehanteerd, zoals natuurbrandmanagementplan, natuurbrandbeheersplan of risicobeheersplan natuur- en bosbrand. De inhoud van een preventieplan kan echter per regio of provincie een iets andere opzet hebben.

- In dit document wordt de term *terreinbeheerder* gehanteerd. Hiermee wordt ook de terreineigenaar bedoeld. Dat kan een particulier zijn, Defensie (Rijksvastgoedbedrijf), een waterschap, etc. Er wordt verondersteld dat de lezer zelf kan bepalen of een genoemde rol, verantwoordelijkheid of actie thuishoort bij de eigenaar of beheerder van het terrein. En zo nodig dient er afstemming te zijn als eigenaar en beheerder niet dezelfde organisatie of persoon zijn.
- In dit document worden termen als biodiversiteit, ecologische waarde/toestand/omstandigheden, abiotisch en biotisch in het kader van ‘beter voor ...’ meestal versimpeld aangeduid als ‘*beter voor de natuur*’ om herhaling van deze termen en omissies te voorkomen.

2. Voorbereiding

“Gefeliciteerd, je gaat deelnemen aan het opstellen van een natuurbrandpreventieplan” – en nu?

Voordat je begint met aan het gebiedsproces in jouw gebied, om te komen tot een natuurbrandpreventieplan is het zaak je goed voor te bereiden. Je bent in het gebiedsproces de stem van de terreinbeheerders en hebt daarmee een belangrijke rol. Dat voorbereiden doe je door deze handreiking goed te lezen, de andere aangeraden publicaties door te nemen en onderstaande stappenplan te doorlopen. Door je goed voor te bereiden ben je bekend met de termen en de benodigde basiskennis van natuurbrand, preventie en de werking van de veiligheidskolom.

- Lees het [VBNE-praktijkadvies](#) om je op de hoogte te stellen van de verschillende fasen van de veiligheidsketen en hoe de gebiedsgerichte aanpak natuurbrandpreventie werkt.
- Lees deze handreiking goed door.
- Bekijk een bestaand preventieplan (van een ander gebied).
- Achterhaal welke organisaties en personen al betrokken zijn bij de planvorming in jouw gebied/regio.
- Controleer of een actuele RIN-analyse van het gebied beschikbaar is (zie kader).

Risico Index Natuurbranden

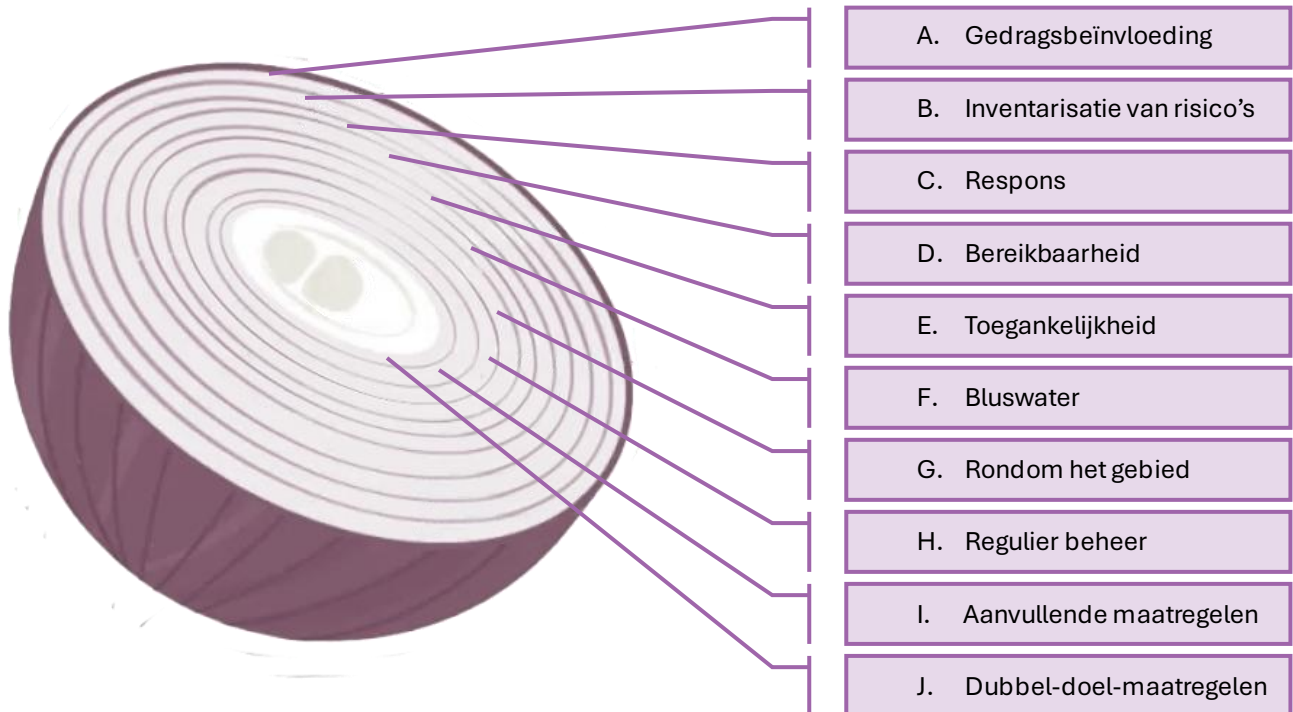
Een RIN-analyse (Risico Index Natuurbranden) is nodig als basis van een preventieplan. Het geeft de mogelijkheid om de risico's van brand in natuurgebieden zichtbaar te maken. Deze RIN-analyse wordt uitgevoerd door de veiligheidsregio, maar betrokkenheid van de terreinbeheerder is zeer gewenst vanwege kennis van het gebied en inrichting. Eén van de parameters is de aanwezigheid van waardevolle objecten. Dit beperkt zich voor de RIN meestal tot musea, monumenten en standbeelden. Bedenk dus dat er voor de terreineigenaar veel meer waardevolle objecten in het gebied aanwezig kunnen zijn in de vorm van cultureel en groen erfgoed, die (indien mogelijk) tijdens een brand behouden moeten blijven. Denk hierbij ook aan de noodzaak om het terrein te doorkruisen met brandweervoertuigen.

Het resultaat is een matrix van kilometerhokken (1x1 km) op een referentiekaart met een waarde voor het risico: geen, laag, middelmatig, hoog en zeer hoog. Het resultaat is te bekijken via de web-based RIN-applicatie. Toegang tot de applicatie is aan te vragen bij de veiligheidsregio. Er is niet voor elk gebied een (actuele) RIN. Dit is dus een goede vraag om te stellen: “Is er een actuele RIN van het gebied?”

Ui-model

Een ander onderdeel van de voorbereiding is het doordenken van het hieronder beschreven stappenplan en, voorafgaand aan de eerste bijeenkomst, nadenken over hoe je hier invulling aan kunt geven. De ervaring heeft namelijk geleerd dat er al heel snel naar de terreinbeheerder wordt gekeken en dat het nemen van terreinmaatregelen als dé oplossing wordt gezien.

Het stappenplan hieronder wordt ook wel het ‘ui-model’ genoemd, omdat je beschouwt (‘afpelt’) van buiten naar binnen in het gebied. De essentie ervan is dat men in het traject van het opstellen van een natuurbrandpreventieplan in eerste instantie niet moet kijken naar welke aanvullende/specifieke maatregelen er in het gebied genomen moeten worden, maar eerst buiten het gebied begint. Bedenk hierbij ook dat de brand buiten het natuurgebied kan ontstaan en het gebied de ontvanger en/of doorgever is. Of dat de brand in het natuurgebied ontstaat en dus zelf de risicospot is.

- A. Gedragsbeïnvloeding (het voorkómen van branden)
- B. Inventarisatie van risico's, zowel in als direct in de omgeving van het gebied (brandgevaarlijke locaties én locaties waar branden makkelijker kunnen ontstaan)
- C. Hoe kun je ervoor zorgen dat de brandweer snel ter plaatse is (respons)
- D. Bereikbaarheid van het gebied (hoe kan de brandweer er snel komen, is de routing op orde?)
- E. Toegankelijkheid van het gebied voor de brandweer
- F. Aanwezigheid van voldoende bluswater
- G. Wat kan rondom het gebied door andere partners gedaan worden om overslag van brand te voorkomen?
- H. Is het reguliere beheer in het gebied op orde?
- I. Zijn er aanvullende/specifieke maatregelen nodig in het gebied (denken van klein naar omvangrijk)
- J. Hoe kunnen bestaande beheermaatregelen dienen als maatregelen in het kader van brandpreventie of brandpreventieve inrichting? En/of kunnen bestaande beheermaatregelen worden gewijzigd om een dubbel doel te dienen?

Leeswijzer

Na elke stap in bovenstaand stappenplan moet de vraag beantwoord worden: kunnen we in dit geval de rest van het risico accepteren, of is er meer nodig?

Vanaf hoofdstuk 5 worden bovenstaande onderdelen behandeld, dus het denken van buiten naar binnen. In hoofdstuk 3 en 4 een aantal tips ter voorbereiding op deelname aan het overleg: met wie zit je aan tafel en wat is je positie?

3. Wie neemt deel vanuit de terreinbeheerder(s)

Proces en deelnemers

Er wordt een team gevormd vanuit de verschillende organisaties (belanghebbenden) die samen het preventieplan opstellen. Vanuit de terreinbeheerders zie je dat medewerkers met verschillende functies/rollen betrokken kunnen worden. Bijvoorbeeld een leidinggevende, beleidsmedewerker, boswachter of boa. Het is aan de terreinbeheerder om hier invulling aan te geven. Let hierbij op het volgende:

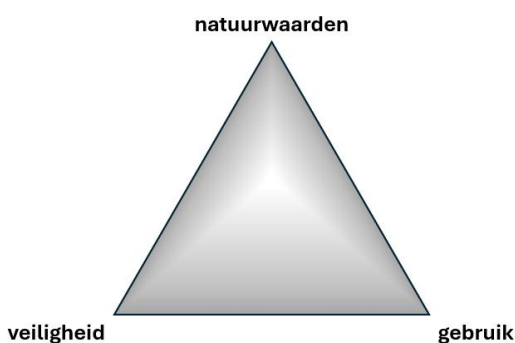
- Geef de persoon in kwestie informatie over wat er verwacht wordt. Deze handreiking is daar onderdeel van.
- Vanwege de strategische dynamiek / krachtenveld tussen de verschillende partijen kan het handig zijn om iemand met beleidservaring in het kernteam plaats te laten nemen én iemand die praktischer is ingesteld en detailinformatie heeft van het gebied in een werkgroep te laten plaatsnemen.
- Het is belangrijk om kennis te hebben van het gebied (voor kernteam en werkgroep). Denk hierbij aan ecologische waarde, infrastructuur (wegen en paden), cultuurhistorische objecten, plannen voor de toekomst, wie zijn je burens, afspraken met derden, is er al sprake van compartimentering, zijn er al afspraken met aannemers, etc.

Afstemming

Om de omvang van het team niet te groot te maken wordt soms gevraagd of een terreinbeheerder kan optreden namens een of meerdere andere terreinbeheerders. Dit is mogelijk, maar:

- Stem dit goed met elkaar af. Maak afspraken over hoe je elkaar informeert en hoe de oplevering/goedkeuring van het plan verloopt. Na goedkeuring kan het namelijk zijn dat je een aantal terreinmaatregelen moet treffen, ook al zat je dus niet aan tafel! (Kan ook over jaarlijkse schouw gaan, oefeningen, etc.)
- Als het gaat om acties waar budget/uren voor nodig zijn kan het verstandig zijn om toch zelf vertegenwoordigd te zijn als terreinbeheerder. Dit kan ook in een (sub)werkgroep zijn, en niet in het kernteam, waar dit soort acties bepaald worden.
- Zorg ervoor dat er een gelijkwaardige vertegenwoordiging van terreinbeheerders aan tafel zit, bijvoorbeeld drie personen van veiligheidsregio/brandweer (rood) en drie personen vanuit terreinbeheer (groen).
- Indien je met meerdere terreinbeheerders deelneemt, kun je zo nodig buiten het team om ook makkelijk overleggen en een strategie kiezen. Ook heb je hiermee een back-up voor als je een keer verhinderd bent.

4. Gelijkwaardigheid

De veiligheidsregio Utrecht heeft de driehoek met drie belangen geïntroduceerd: *natuurwaarden*, *gebruik van het gebied* en *veiligheid*. Bij het opstellen van het preventieplan en met name bij het bepalen van maatregelen, is een balans tussen deze belangen het uitgangspunt. Je bent perfect in evenwicht als alle drie de belangen bediend worden. Denk bijvoorbeeld aan het creëren van een zanddijk als hydrologische compartimentsgrens in een veengebied met daarop een breed verhard fietspad. Alle drie de belangen worden daarmee bediend.

De stemmen van belanghebbenden dienen even zwaar gewogen te worden, dit in tegenstelling tot veiligheidsvraagstukken in bijvoorbeeld de gebouwde omgeving, waarbij de brandweer een doorslaggevende mening heeft. In dit geval zijn er ook andere (wettelijke) belangen die meegewogen dienen te worden, zoals bescherming van habitats.

- Het advies is om bij aanvang van het traject de uitgangspunten en knelpunten die bij de verschillende deelnemende partijen leven bespreekbaar te maken, zodat de positie van de verschillende partijen helder is en er in een vroeg stadium naar een oplossing gezocht kan worden voor de knelpunten. Dit zal het proces waar je instapt zeker ten goede komen. Je schuift dan vervelende en onuitgesproken kwesties niet voor je uit. Als je bepaalde zaken niet uitspreekt, kan dit (onbewust) via je lichaamstaal bij de ander oproepen dat je het gezamenlijke doel (veiliger maken van de omgeving) niet ondersteunt.
- Voor maatregelen dient niet alleen naar de terreinbeheerder gekeken te worden, maar ook naar wat er rondom het gebied door andere partners gedaan kan/moet worden.
- Denk bij het nemen van maatregelen direct aan de financiering hiervan (op lange termijn). Zeg geen maatregelen toe waar geen financiering voor is.
- Bedenk dat het beheer vaak is gebaseerd op afspraken die wettelijk (Europees of nationaal) of via een subsidieregeling (SNL) of anderszins zijn vastgelegd, met het doel de instandhouding van het natuurstype en het behouden of verbeteren van de kwaliteit. Je zult dus op zoek moeten naar een balans tussen doelen en ook moeten onderkennen en vertellen dat dingen soms gewoon niet kunnen. Dit moet dan ook bespreekbaar zijn en er moet, indien gewenst, gezocht worden naar andere maatregelen in en om het gebied. Ook het accepteren van risico's kan in sommige gevallen de oplossing zijn.
- Bij voorgestelde maatregelen moet er een afweging gemaakt worden tussen risico en behoud van natuur. Beoordeel ook zelf het risico. Uiteraard is dit de expertise van de brandweer. Maar regelmatig wordt door de brandweer in algemene termen gesproken over natuurbrandrisico en in vergelijking met andere landen. Het risico kun je het beste bekijken in de praktijk en met behulp van kaarten (voor het grotere geheel) waar vegetatietype, bebouwing, kwetsbare objecten, e.d. op staan.
- Maak de eventuele maatregelen concreet en koppel ze aan een locatie (deelgebied). Voorbeeld: benoem in het plan dus niet in algemene zin dat er verloofing zal plaatsvinden (waar dan?). Ook verloofing is niet overal wenselijk, dus: waar wel en waar niet.

5. Gedragsbeïnvloeding

De buitenste laag in het ui-model richt zich op gedragsbeïnvloeding. Vragen die hierbij centraal staan zijn: welke maatregelen kunnen bedacht en uitgevoerd worden om het gedrag van mensen te beïnvloeden m.b.t. natuurbranden? Welk gedrag kan helpen om natuurbranden te voorkomen, en welke groepen mensen (bewoners, publiek, recreanten – waaronder overnachters) zouden bereikt moeten worden?

Gedrag kan onder meer beïnvloed worden door borden te plaatsen, informatie te verstrekken op de gemeentelijke website, of bijvoorbeeld door flyers te verspreiden. Ook is het belangrijk om handelingsperspectief te bieden, zodat mensen weten wat ze moeten doen wanneer ze een (potentiële) brand ontdekken.

6. Adequate respons

Bij het ontstaan van een natuurbrand is het van belang dat deze zo snel mogelijk gedetecteerd wordt en dat de brandweer snel ter plaatste is om de vuurhaard te blussen. De meeste natuurbranden in Nederland blijven klein. Besef dat er in Nederland gemiddeld 600 natuurbranden per jaar voorkomen en dat maar een paar daarvan het nieuws halen.

Belangrijk is dat de terreinbeheerder bereikbaar is voor de hulpdiensten, vanwege de gebiedskennis en kennis van de inrichting van het terrein. Daarnaast is het ook niet wenselijk dat de brandweer opereert in het terrein terwijl de beheerder/eigenaar niet betrokken is.

- Zorg ervoor dat binnen jouw eigen organisatie de bereikbaarheid geregeld is voor de meldkamer via een piketrooster (7x24 uur). Welk nummer belt de meldkamer?

- Afspraken maken met andere groene partijen is mogelijk. Maak afspraken over wie door de meldkamer benaderd wordt en wie de andere terreinbeheerder(s) benadert.
- Zorg dat de meldkamer weet wie de eigenaar is van het perceel waar de brand is, en over de juiste contactgegevens beschikt van de beheerder.
- Probeer met de brandweer een systeem op te zetten van waaruit de brand wordt bestreden, een ontmoetingspunt waar brandweer en terreinbeheerders samenkomen voor adequaat gidsen, etc.

Belangrijk voor een snelle respons van de brandweer

- Bereik mobiele telefoonnetwerk
 - Is er in het gebied overal bereik met de mobiele telefoon? Breng in kaart waar mobiele telefoons geen of een slechte ontvangst hebben. Bezoekers zullen 112 proberen te bellen wanneer zij rook of vuur waarnemen. Ook tijdens de repressie is mobiel bereik zeer wenselijk (zie hoofdstuk 10 'Afspraken over aanpak repressie'). Zorg er daarom voor, waar nodig en mogelijk, dat mobiele dekking geregeld wordt met een provider.
- Plaatsbepaling hulpvrager
 - Vraag via de brandweer na of de meldkamerlocatie van jouw gebied AML (Advanced Mobile Location) heeft ingeschakeld. Het uitpeilen m.b.v. AML van noodoproepen via mobiele telefoons is in Nederland al een aantal jaren mogelijk. Hierbij wordt automatisch de locatie naar de alarmcentrale gestuurd. Een voordeel is dat de locatiebepaling (d.m.v. GPS) veel nauwkeuriger is dan via de zendmast.
- Bereikbaarheid en toegankelijkheid van het gebied
 - Denk na over de bereikbaarheid van het gebied (hoe kom je er?) en de toegankelijkheid (hoe kom je erin en welke wegen en paden zijn berijdbaar voor de brandweer?). Maak hierover afspraken met elkaar. Zie ook hoofdstuk 7 'Bereikbaarheid en toegankelijkheid'.
- Contacten organisaties
 - Bedenk dat het belangrijk is om elkaar te kennen tijdens een incident. Gezichten kennen en weten wat je aan elkaar hebt. Mensen die werken in de crisisbeheersing geven aan dat dit echt waardevol is bij een incident. Hieraan kun je ook aan werken tijdens planvorming.
 - Zorg ervoor dat de medewerkers die aan tafel zitten bij het opstellen van het preventieplan in contact komen met de brandweer. Deze medewerkers zijn niet altijd dezelfde als de personen die bij een incident een rol/taak hebben, bijvoorbeeld in het Commando Plaats Incident (CoPI).
 - Maak afspraken over het trainen (zowel rood als groen) en oefenen met elkaar. Dit leidt tot een adequate respons en het afstemmen van begrippen (gezamenlijke taal).

Praktijkvoorbeeld: uitgangsstellingen

Op de Noord-Veluwe is een netwerk met uitgangsstellingen actief. Dit zijn plaatsen waar hulpdiensten door de alarmcentrale naartoe worden gestuurd voordat ze het terrein opgaan. Deze uitgangsstellingen zijn bekend bij brandweer en terreinbeheerders. De meldkamer dirigeert de brandweer naar de juiste uitgangsstelling.

Bezoekers als sensoren

Als terreineigenaar sluiten we geen gebieden af bij (ernstige) droogte. Bezoekers zijn onze sensoren in het veld: zij ruiken vuur of zien rook en melden dit via 112. Zo is de kans op tijdige alarmering veel groter.

7. Bereikbaarheid en toegankelijkheid

Een goede infrastructuur, berijdbaar voor de brandweer met een tankautospuit, kan zeer effectief zijn bij het snel onder controle krijgen van een natuurbrand. In de praktijk is dit echter niet altijd voorhanden en het is ook niet altijd een optie om dit te creëren. Kijk daarom eerst naar de bestaande infrastructuur. Verbeter onverharde paden, bijvoorbeeld waar dat nodig is om een stoplijn te creëren. Ga pas als laatste mogelijkheid nieuwe paden aanleggen waar dat veel efficiëntie oplevert, bijvoorbeeld in de vorm van (veel) kortere rijroutes.

- Bestaande infrastructuur
 - Zijn de brandgevoelige delen van het gebied bereikbaar vanaf de openbare weg? Zijn deze toegangswegen bekend bij de meldkamer/brandweer?
 - Is het gebied afgesloten d.m.v. slagbomen? Heeft de brandweer een sleutel? Maak hierover afspraken met elkaar.
 - Welke wegen zijn wel of niet berijdbaar voor de brandweer om het gebied in te gaan? Dit komt op kaart te staan voor brandweer en terreinbeheerder en die kaart is in de voertuigen beschikbaar.
 - Probeer de wegen een categorie mee te geven. Maak onderscheid in berijdbaarheid voor bos- en natuurbrandvoertuigen en overige voertuigen. Zo zijn bijvoorbeeld essentiële waterwagens minder mobiel en terreinvaardig. Bij opschaling zijn vaak ook minder terreinvaardige voertuigen betrokken die alleen effectief zijn op beter berijdbare wegen, maar daar toch heel bruikbaar zijn.
 - Laat de ontsluiting/toegang van je gebied voor natuurbranden aansluiten op bestaande inrichting, zoals de houttransportwegen. Hierdoor is het vaak niet nodig extra wegen aan te leggen, maar kan met eenrichtingverkeer al een route worden gecreëerd.
 - Zorg dat bestaande paden/vluchtwegen op elkaar aansluiten en niet doodlopend zijn.
 - Denk ook aan opstelplaatsen en passeerstroken voor brandweerauto's. Spreek met elkaar logische toegangsroutes af en denk ook aan de routing het gebied weer uit.

- **Onderhoud**

Het is niet noodzakelijk om alle bestaande wegen altijd berijdbaar te maken, maar bij onderhoud aan wegen en paden moet wel rekening gehouden worden met bereikbaarheid en toegankelijkheid voor brandweer en andere hulpdiensten.

- Probeer een actief systeem te hebben waarin de terreinbeheerder kan aangeven dat een weg tijdelijk niet berijdbaar is, bijvoorbeeld wanneer deze wordt onderhouden.
- Als er afspraken gemaakt worden over toegankelijkheid, dan dienen de wegen ook vrij te zijn van struiken en overhangende takken. Wegen zijn voor brandweervoertuigen berijdbaar als ze minimaal 3,5 m breed en 4,2 m in de hoogte vrij zijn van obstakels en belemmeringen. Controleer dit minimaal jaarlijks vóór het begin van het brandseizoen. Kijk of je dit af kunt stemmen met de overige boomcontroles langs wegen en paden i.v.m. veiligheid.
- Het kan zijn dat wegen/paden na veel regen niet begaanbaar zijn voor de brandweer, terwijl er wel een brand ontstaat. Geef dus geen 100% garantie voor de berijdbaarheid van de wegen/paden.

- **Dubbel doel**

Wegen en paden kunnen onderdeel zijn van de compartimentering van het gebied. De compartimenteringsgrens is niet altijd een (berijdbare) weg in het terrein zelf, dit kan ook een snelweg/rivier/kanaal zijn buiten het gebied.

- Een (berijdbare) weg kan als stoplijn dienen. Dit is afhankelijk van de omstandigheden, zoals windrichting, windsnelheid en vegetatie (brandstof).
- Wegen kunnen goed worden gecombineerd met gemaaide stroken aan weerszijden. Pas de breedte van gemaaide stroken naast de weg aan aan de werplengte van de waterkanonnen (blusmonitoren) op de voertuigen die worden ingezet.

8. Bluswatervoorzieningen

Bij de bestrijding van een natuurbrand zijn er verschillende mogelijkheden om te voorzien in de bluswatervoorziening. Ten eerste de brandkranen in de omgeving. Daarnaast kan het bluswater worden aangevoerd vanuit oppervlakte- en grondwater en vanuit de Rijkswateren. De verantwoordelijkheid voor het beschikbaar houden van dit bluswater (bijvoorbeeld door een sluis open te zetten) en de verdeling ervan ligt bij respectievelijk de waterschappen en Rijkswaterstaat. De aanvoer kan worden bewerkstelligd door de brandweer, zo nodig in samenwerking met bijvoorbeeld terreineigenaren, agrariërs en loonwerkbedrijven.

Daarnaast kan bluswater ook worden verkregen door het aanleggen van waterbassins (bluswatervijvers) of geboorde putten. Gezien de beperkte beschikbaarheid van oppervlaktewater tijdens het zomerseizoen en de beperkte bereikbaarheid van natuurgebieden voor de aanvoer van bluswater, is een dekkend netwerk van waterbassins en geboorde putten een goede aanvulling op de bluswatervoorziening. Een voordeel (bij grote branden) van het aanleggen van waterbassins is dat meerdere brandweervoertuigen hier tegelijk water uit kunnen halen.

Er is momenteel nog discussie gaande over wie verantwoordelijk is voor aanleg en onderhoud van een geboorde put (zie kader).

Discussie verantwoordelijkheid geboorde put

Het ministerie van LVVN (groen) en JenV (rood) hebben een verschillend standpunt ten aanzien van de verantwoordelijkheid voor de aanleg en het onderhoud van een geboorde put in een natuurerrein. Volgens de Wet op de Veiligheidsregio zijn de gemeenten eindverantwoordelijk voor brandweezorg. 'Tot de brandweezorg behoort het voorkomen, beperken en bestrijden van brand, het beperken van brandgevaar, het voorkomen en beperken van ongevallen bij brand en al hetgeen daarmee verband houdt.' Volgens de brandweer valt onder 'al hetgeen daarmee verband houdt' de bluswatervoorziening. In deze wet worden geen uitzonderingen beschreven.

LVVN wijst naar de Wet op de Veiligheidsregio en beroept zich op het feit dat wettelijk nergens is vastgelegd dat dit een verantwoordelijkheid is van de terreineigenaar. Ook is het neerleggen van deze verantwoordelijkheid bij de terreineigenaren niet wenselijk. Er zijn duizenden terreineigenaren. Sommige met enkele hectares, andere met honderden of zelfs duizenden hectare grond. Als je zo'n wetswijziging zou aannemen dan verplaats je alle kosten voor de bluswatervoorziening naar de terreineigenaren. Kosten die zij niet zomaar kunnen dragen. Gemeenten hebben bredere schouders dan een groot deel van de terreineigenaren.

Als je de verantwoordelijkheid van gemeenteniveau gaat verplaatsen naar terreinniveau, dan ben je in het beginsel eigenlijk al een bluswatervoorziening aan het aanleggen die niet in ruimte of in capaciteit optimaal is aangelegd voor het gebied in het algemeen. Dit drijft de kosten op en bewerkstelligt geen efficiënt doelbereik.

De brandweer (JenV) stelt dat de terreinbeheerder primair verantwoordelijk is voor de beheersing van het natuurbrandrisico en daarmee ook de bluswatervoorziening. Dit is echter niet wettelijk bepaald. Ook stelt de brandweer dat de verantwoordelijkheid van de gemeente t.a.v. de bluswatervoorziening geldt voor de openbare ruimte. Ook dat ligt niet wettelijk vast. Bovendien is er geen juridische definitie van openbare ruimte. Onze terreinen zijn, voor zover niet afgesloten, openbare gebieden die voor iedereen toegankelijk zijn. We moeten daarmee aan allerlei wetten voldoen, waaronder de wegenverkeerswet (onthefing aanvragen om over een fietspad te mogen rijden met een motorvoertuig). Maar als het gaat om bluswatervoorzieningen dan zouden terreinbeheerders volgens de brandweer niet onder de wet (Wet op de Veiligheidsregio) vallen en een eigen verantwoordelijkheid hebben.

Omdat wij als terreinbeheerders vallen onder LVVN is het aan te raden dit standpunt naar voren te brengen. De praktijk is vaak niet zwart/wit. Als dit onderwerp een dilemma vormt, zou je je, om verder te komen i.h.k.v. preventie en het behouden van onderlinge relatie, kunnen schikken als terreinbeheerder en een deel van de verantwoordelijkheid of kosten op je nemen. Maar denk hierbij goed na over de consequenties hiervan wat betreft kosten voor onderhoud en inspectie (ook van de opstelplaatsen). In de praktijk zijn er allerlei constructies waarbij provincie, gemeente of terreineigenaar de verantwoordelijkheid van aanleg en onderhoud op zich heeft genomen of een combinatie van deze aspecten (dus bijvoorbeeld alle kosten delen of de een de aanleg en de ander het onderhoud).

- Handhaaf waar mogelijk hoge grondwaterstanden. Bedenk dat de brandgevaarlijkheid in gebieden die normaal vochtig zijn, vooral ook toeneemt omdat een vaak ongebreidelde grondwateronttrekking plaatsvindt in de directe omgeving van deze gebieden tijdens droge perioden. Dit zorgt voor zeer snel dalende grondwaterstanden en verdroging van vegetatie. De bescherming van hoge grondwaterstanden hoort dan ook een standaardonderdeel van de brandpreventie te zijn. Dit is ook een van de belangrijkste maatregelen in het kader van systeemherstel van de natuur. Provincies en waterschappen moeten hier hun

verantwoordelijkheid nemen. Dit heeft niet alleen consequenties voor brandgevaarlijkheid, maar ook voor de beschikbaarheid van bluswater.

- Vraag je af of een nieuwe bluswatervoorziening nog steeds nodig is bij systeemherstel, het natter worden van een gebied. Systeemherstel is effectiever in de natuurbrandpreventie; bluswaterputten kunnen alleen bij de bestrijding van brand helpen.
- Stel de kritische vraag: wat is het effect van de beoogde bluswatervoorziening (put) op de waterhuishouding (natuurdoelen) van het gebied?
- Kijk breder in het gebied naar bestaande putten, bijvoorbeeld van de landbouw.
- Zorg bij de aanleg van een bluswatervoorziening in het terrein dat er duidelijke afspraken zijn over de aanleg en het onderhoud (inspectie) van de put/reservoir/bassin zelf en het onderhoud van de route ernaartoe, en de opstelplaats/draaiplek van de brandweerauto.
- Een waterput moet voldoende capaciteit hebben in het brandseizoen. Laat je bij het boren van putten goed informeren over mogelijke waterstanden in droge tijden of in de toekomst. Het heeft weinig zin om een put te boren die in het brandseizoen of in de toekomst geen water kan leveren.
- Bij het aanleggen van een of enkele geboorde putten is het mogelijk om Defensie (de Genie) in te schakelen. Zij moeten oefenen met het boren van putten en vragen hiervoor alleen vergoeding van materiaal, niet van uren.
- Let bij het aanleggen van open waterbassins (bluswatervijvers) op het feit dat dit een broedplaats van o.a. watersalamanders kan worden. Daarmee is er kans dat het bassin bij natuurbrand niet gebruikt mag worden i.v.m. verstoring van het leefgebied van een bepaalde (beschermde) soort. Denk bij waterbassins daarom ook aan ondergrondse mogelijkheden of het afdekken ervan en zorg er ook voor de bassins ongeschikt te maken als leefgebied zodat onderhoud geen probleem wordt.
- Bij een bluswatervoorziening hoort ook ruimte te zijn voor brandweerauto's om water op te nemen. Denk aan mogelijkheden om te draaien of aan een route met eenrichtingsverkeer. De brandweer weet de gewenste oppervlaktematen.
- Als er afspraken worden gemaakt met aannemers over watertransport, leg dit dan vast in een zogenaamde waakvlamovereenkomst. Hierin leg je vast wat de opkomsttijd is en wat de tarieven zijn (overdag, 's nachts, in het weekend).

Kort samengevat kan gesteld worden dat systeemherstel op de eerste plaats komt bij het identificeren of creëren van bluswatervoorzieningen. Wanneer dat onvoldoende oplevert of niet (geheel) mogelijk is, kan ook bluswater uit de omgeving worden aangevoerd. Wanneer ook dat niet voldoet, kunnen bluswaterputten worden aangelegd.

9. Terreinbeheermaatregelen

Bij natuurbrandpreventie wordt al snel naar de terreinbeheerder gekeken en naar terreinmaatregelen. Het is goed om daarbij te bedenken dat een terreinmaatregel niet altijd dé en zeker niet de enige oplossing is. In deze handreiking staan allerlei zaken genoemd die een bijdrage leveren aan natuurbrandpreventie. Denk o.a. aan: organisatie, oefenen, bereikbaarheid, bluswater, ontruimingsplannen van recreatieterreinen. De volgende aandachtspunten kunnen helpen bij het overwegen welke terreinbeheermaatregelen genomen kunnen worden om het risico op een onbeheersbare natuurbrand te voorkomen.

Organisatie brandweer

De manier waarop de brandweer georganiseerd is, bepaalt een deel van de brandbeheersingsmogelijkheden in een gebied. Maar andersom geldt ook: het gebied vraagt misschien een andere organisatie van de brandweer en ander materieel.

- Algemene afwegingen
 - Denk na over wat de maatregel oplevert. Welk risico wordt hiermee vermeden of verlaagd? Zie hiervoor de uitgave '[Terreinbeheer – Effectieve preventie van onbeheersbare natuurbranden](#)'.
 - Als een maatregel niet past vanwege de kwetsbaarheid van de natuur, denk dan aan compenserende maatregelen zoals een extra watervoorziening of het verbeteren van de toegankelijkheid.
- Dubbel doel
 - Kijk kritisch naar waar het reguliere beheer al bijdraagt aan natuurbrandpreventie en benoem dat ook in het preventieplan. Zijn er dan nog wel extra of specifieke maatregelen nodig?
 - Met sommige maatregelen kun je de natuur versterken en iets doen aan veiligheid. Dan gaan maatregelen voor natuur en veiligheid goed samen. Voorbeeld: een zandstrook in heide. Reptielen kunnen zich hier opwarmen en het kan dienen als brandstrook.
 - Systeemherstel van de waterhuishouding en vernatting zijn sowieso goede maatregelen. De natuur wordt daarmee weerbaarder. Denk hierbij aan weerbaarheid tegen insecten zoals de letterzetter. Zodra bomen doodgaan door droogte en insecten, zijn ze gevoeliger voor brand.
 - Als je terreinbeherende of inrichtingsmaatregelen neemt die (ook) een functie hebben in het kader van natuurbrandbeheersing, bedenk dan dat deze zowel in noord-zuid richting lopen, als van oost naar west. Zo komt het vuurfront altijd een inrichtingsmaatregel tegen.
- Brandgangen

De term 'brandgang' wordt in dit document als algemene term gebruikt (net zoals bijvoorbeeld compartimentsgrens), zonder iets over de vorm te zeggen. Wat ermee bedoeld wordt: een kale strook in de natuur, die ervoor zorgt dat de brand niet verder kan uitbreiden of in elk geval wordt vertraagd.

 - Een brandgang of brandstrook heeft geen vaste breedte. De breedte is afhankelijk van de omstandigheden, waarbij je de volgende punten meeneemt:
 - Moet de strook als (natte) stoplijn dienen, dan moet de strook toegankelijk zijn voor een brandweerauto en/of trekker met watertank en/of handcrew (lopend).
 - Indien van toepassing: denk aan voldoende opsnoeien zodat de brandweerauto vrij doorgang heeft.
 - Denk aan vlieg vuur. Bij welke breedte komt vlieg vuur (vonken) naar verwachting nog op de strook? Als je bedenkt dat vonken met een redelijke wind (windkracht 6) 100-200 meter via de lucht verspreid worden, is een discussie of een strook 50 of 70 meter breed moet zijn niet zo zinnig. Denk dus goed na over het nut van de strook. (Een strook kan in ieder geval als toegang van het gebied fungeren).
 - Een brandgang in de vorm van lage vegetatie in een (naald)bos kan samengaan met een verbindingszone van bijvoorbeeld heide, en vanuit natuur zeer gewenst zijn. Door deze te koppelen en de breedte ook hierop af te stemmen is natuurwinst te bereiken.
 - Indien er bos gekapt wordt voor een brandgang, moet hier wel een vergunning voor worden aangevraagd in het kader van de soortbescherming in de Omgevingswet. Maak hier afspraken over met de provincie. Het voor een brandgang gekapte bos hoeft in het kader van de regelgeving rond houtopstanden niet meer gemeld of gecompenseerd te worden als het onderdeel is van het brandpreventieplan.
- Verminderen brandstof
 - Bedenk dat een natuurbrand vaker ontstaat in korte vegetatie (bijv. vergraste heide) dan in een bos. En dat brand in de boomkronen, kroonvuur, dynamisch is en zeer moeilijk te bestrijden en het levert mogelijk vlieg vuur op (vonken).
 - Zorg ervoor dat er weinig brandstof naast een weg/pad ligt en maak geen takkenrillen langs een pad.
 - Dood hout (midden) in het bos is geen probleem, dit is vaak lang vochtig, met name op kleine open plekken.

- Maaien, klepelen, chopperen zijn maatregelen die genomen kunnen worden. Gebruik deze maatregelen bewust, dus in het juiste seizoen. Als dit niet onder een gedragscode kan, regel dan in overleg met de provincie een vergunning in het kader van de soortbescherming onder de Omgevingswet.
- D.m.v. beheerbranden (meestal in heideterreinen) kun je de hoeveelheid brandstof lokaal ook verminderen: hiermee verwijder je grassen, jonge boompjes en de (oude) heidestruiken. In de praktijk blijkt het vaak lastig om beheerbranden uit te voeren vanwege het ontbreken van de juiste (weers)omstandigheden, een moeilijk te verkrijgen vergunning of het ontbreken van kennis en ervaring bij de terreinbeheerder en/of brandweer.

▪ Brandladders

De brandweer wijst vaak op het gevaar van een brandladder. Het gaat hier om vegetatie van laag naar hoog waarbij een lopend vuur over kan gaan in kroonvuur (zie hierboven); via de vegetatie kan de brand naar boven kruipen (de ladder) richting boomkronen. Het gaat hierbij om de zoom en mantel rond een bos of bomengroep. Vaak zijn de zoom en mantel belangrijk voor de biodiversiteit. Daarom kun je beter zoeken naar een andere oplossing.

- Verloofing van de zoom en mantel. Naaldbomen als brandladder (dus van laag naar hoog) zijn met name een probleem.
- Een brandstrook een eind buiten de zoom/mantel. Stel dat het om een aansluiting van een heidegebied met een bos gaat, dan kun je in de heide een zandstrook maken die dient om een brand die vanuit de heide komt op te vangen.
- Een andere mogelijkheid is het om de zoveel meter onderbreken van de bosrand.

▪ Buffers rond kwetsbare objecten

Indien zich een kwetsbaar object in het terrein (of in aangrenzend terrein) bevindt, kun je overwegen om een bufferzone vrij te maken van vegetatie.

Als het gaat om een recreatieterrein (vakantiepark, camping) ligt de verantwoordelijkheid voor de veiligheid van de bezoekers in de eerste plaats bij de eigenaar. Het is niet in de eerste plaats aan de eigenaar van het terrein dat grenst aan het recreatieterrein om maatregelen te treffen. Logischer is dat de recreatieondernemer zelf maatregelen treft. Denk aan het weghalen/vervangen van vegetatie (coniferen en naaldbomen worden op campings inmiddels vaak vervangen door minder brandbare vegetatie). Ook dient een recreatieondernemer een ontruimingsplan te hebben ([Recron en Brandweer Nederland](#) hebben hier een format voor ontwikkeld). Bevrraag daar zeker op, dit is essentieel om slachtoffers te voorkomen.

- De kans dat er brand ontstaat op een camping is waarschijnlijker dan in de natuur. Als dit erkend wordt is het ook logischer dat de campingeigenaar maatregelen neemt.
- Als een eigenaar van een kwetsbaar object een extra vluchtroute wil creëren over grond van een terreineigenaar, en er geen andere mogelijkheden zijn, dan is het uiteraard sympathiek om hierover mee te denken en een dergelijk verzoek zo mogelijk te honoreren.

10. Afspraken over aanpak repressie

Als er een natuurbrand uitbreekt gaat de brandweer aan de slag. Het bestrijden van een (natuur)brand heet repressie. Daarom noemen we de fase waarin sprake is van een (natuur)brand ook wel de repressiefase.

Het is beter om in de 'koude fase' afspraken te maken met brandweer en aannemers, dan tijdens een brand (de warme fase). Je hebt dan meer tijd om over iets na te denken en wordt (hopelijk) minder snel verrast.

In ieder geval moet helder zijn, met name voor de brandweer, dat terreinbeheerders géén brandweelieden zijn.

Terreinbeheerders hebben niet de opleiding, kleding, ongevalverzekering, materialen, PBM's, etc. Vanwege het gevaar voor vuur, rook en koolmonoxide (CO) is het devies voor terreinbeheerders: verricht geen bluswerkzaamheden en kom niet in de rook! Arboregels gelden ook tijdens een crisis.

Met inachtneming van voorgaande kan de terreinbeheerder ondersteunen bij bijvoorbeeld het aanleggen van een (natte) stoplijn of bij watertransport.

De volgende zaken kun je tijdens planvorming bespreken en vastleggen m.b.t. de repressie:

- Ontruiming van het gebied
 - De terreinbeheerder kan ondersteunen bij het ontruimen van het gebied.
- Inzet van materieel
 - Is er sprake van eigen materieel bij een van de deelnemende terreineigenaren? Wat is er beschikbaar? Hoe snel is dat inzetbaar? Is het materieel ook inzetbaar als de brand niet in het eigen terrein is? En wie kun je hiervoor bellen?
 - Maar ook: wat is de capaciteit van de brandweer? Kunnen zij met materieel uit de eigen veiligheidsregio een natte stoplijn aanleggen? Wat is er beschikbaar binnen bepaalde tijdsmarges?
 - Stem materieel van terreinbeheerders, aannemers (zie hieronder) en brandweer op elkaar af. Is het samen te gebruiken (uitwisselbaar) of alleen stand-alone (denk aan slangen en sproeiers)?
- Afspraken met aannemers/loonwerkers
 - Welke aannemers in de buurt zijn beschikbaar en met welke materialen? (Evt. in een bijlage bij het natuurbrandpreventieplan toevoegen.) Het is verstandig om afspraken te maken over de inzet van de aannemer en dit vast te leggen in een zogenaamde waakvlamovereenkomst. Hierin leg je vast wat de opkomsttijd is en wat de tarieven zijn (overdag, 's nachts, in het weekend).
- Afspraken over de overdracht van brandweer naar terreineigenaar
 - Wanneer draagt de brandweer het terrein weer over aan de eigenaar? Moet hiervoor het vuur helemaal uit zijn, maar mag het hier en daar nog wel roken? Het is belangrijk om hier van tevoren goede afspraken over te maken. De verschillende veiligheidsregio's kunnen hier nog wel eens iets anders mee omgaan. De overdracht moet aan de volgende randvoorwaarden voldoen:
 - De brand is volledig onder controle en de situatie is stabiel.
 - De retrisico's zijn voldoende in beeld.
 - Er zijn heldere afspraken over taken, rollen en verantwoordelijkheden.
 - Er zijn heldere afspraken over afstemming en communicatie bij opvlammen (meestal via de meldkamer).
 - Vindt de overdracht alleen mondeling plaats of wordt dit ook vastgelegd op papier? Dit laatste heeft sterk de voorkeur. Dan kun je namelijk verwijzen naar gemaakte afspraken.

11. Woordvoering en communicatie

Maak heldere afspraken over wie (1) in welke fase (2) waar (3) over communiceert en met welke doelgroep (4). Er worden drie verschillende fasen onderscheiden: de koude (laag risico), lauwe (hoog risico) en warme (tijdens brand) fase.

Lange tijd was het gebruikelijk dat de brandweer de woordvoerder was tijdens een brand en dat de terreinbeheerder dit overnam na de overdracht. Zo gescheiden is de communicatie gelukkig niet meer. Belangrijk is dat je spreekt over eigen onderwerpen waar je als organisatie verantwoordelijk voor bent. Ter verduidelijking een aantal voorbeelden per organisatie:

- De gemeente informeert het publiek en kan het hebben over aanpak, verwachte duur van het incident, impact, etc. De burgemeester is (als bevoegd gezag) hoofd van de brandweer (en politie) vanuit de verantwoordelijkheid voor orde en veiligheid. Meestal zal de burgemeester woordvoering over aanpak en stand van zaken van de brand overlaten aan de brandweer.

- De brandweer (gemandateerd namens het bevoegd gezag) informeert over aanpak, hoe het ervoor staat, verwachte duur, etc.
- De terreinbeheerder spreekt niet over de onderwerpen van gemeente en brandweer en speculeert niet over de oorzaak van de brand. Wel kun je het hebben over de impact van het incident op flora en fauna.

Maar nogmaals: maak hier afspraken over, zodat je niet voor (onaangename) verrassingen komt te staan.

12. Financiën

Zorg ervoor dat financiering opgenomen wordt in het preventieplan. Maak helder hoe onderdelen gefinancierd worden, zowel bij aanleg als bij onderhoud op (lange) termijn.

Wat betreft financiën dient er onderscheid gemaakt te worden tussen uren en kosten voor maatregelen. Zorg ervoor dat de kosten voor uren en maatregelen (aanleg en onderhoud) gedekt zijn alvorens een toezegging te doen.

- Uren

De uren die terreinbeheerders besteden aan het opstellen van het natuurbrandpreventieplan zullen over het algemeen niet vergoed worden. Natuurbrandpreventie is onderdeel van terreinbeheer en andere partijen besteden ook tijd aan dit plan. Een uitzondering zou kunnen zijn als je als terreinbeheerder projectleider of penvoerder bent en daarmee (veel) meer uren in de planvorming steekt dan de andere partijen. Dan is het goed om dit bespreekbaar te maken.
- Maatregelen

Voor kosten van maatregelen in het terrein zijn er verschillende opties:

 - Het betreft regulier beheer en kan via SNL-gelden gedekt worden.
 - Het kan meegenomen worden in een lopend project.
 - Er is geld beschikbaar via provincie of gemeente voor deze maatregel.
 - De maatregel komt in aanmerking om gefinancierd te worden door LVVN (de middelen 2025-2029 voor natuurbrandpreventie). Hiervoor kun je contact opnemen met de landelijke coördinator natuurbranden van jouw organisatie.

13. Documentatie

- ▶ [Praktijkadvies 'Risicobeheersing en bestrijding van natuurbranden'](#) - VBNE
- ▶ ['Terreinbeheer – Effectieve preventie van onbeheersbare natuurbranden'](#) - Pepijn Tersmette, Staatsbosbeheer
- ▶ [Handreiking 'Bluswatervoorzieningen en Bereikbaarheid 2019'](#) – Brandweer Nederland